

КОСМІЧНЕ ПРАВО УКРАЇНИ І НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

SPACE LAW OF UKRAINE AND NATIONAL SECURITY OF UKRAINE UNDER MARTIAL LAW

Драган О.В., д.ю.н., професор,
Заслужений юрист України,
завідувач кафедри кримінального права, процесу і криміналістики
Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0002-5696-6360

Космічні технології є надзвичайно корисними для забезпечення національної безпеки України в умовах війни. Вони застосовуються для стратегічного та тактичного спостереження, виявлення та знищення ворожих цілей тощо. Супутники забезпечують з'єднання між підрозділами навіть в умовах загрози знищення традиційних засобів зв'язку, що дозволяє забезпечити військовими засобами зв'язку, інформацією щодо розташування військових сил.

Космічне право та національна безпека України є взаємопов'язаними аспектами, які потребують постійного вдосконалення, особливо в умовах війни. Активна співпраця нашої держави з міжнародними партнерами, зокрема з Європейським космічним агентством та США, дозволяє Україні зберегти доступ до передових технологій і ресурсів, що допомагає у розробці та реалізації національних космічних програм. Залучення міжнародних партнерів також забезпечує додаткові можливості для розширення можливостей у оборонній сфері та створення більш надійної системи безпеки.

Важливою складовою національної безпеки є також удосконалення чинного національного космічного законодавства, яке необхідно змінювати, з урахуванням вимог новітніх викликів, які постають перед державою в контексті військових конфліктів. Для ефективного використання космічних технологій потрібно також подальший розвиток власних науково-технічних можливостей та інфраструктури, що дозволить Україні зміцнити свою стратегічну позицію.

За результатами проведеного дослідження робиться висновок про те, що стратегічним інтересам України відповідає становлення та розвиток і державного, і комерційного сектору національної космічної діяльності. При цьому за державою повинні залишатися проведення науково-дослідних досліджень, виконання завдань в сфері забезпечення оборони та безпеки країни, а також подальше освоєння космічного простору.

Ключові слова : космічне право, національна безпека України, воєнний стан, міжнародне право, національне космічне законодавство, військові конфлікти, кібербезпека, нормативно-правові акти.

Space technologies are extremely useful for ensuring Ukraine's national security in times of war. They are used for strategic and tactical surveillance, detection and destruction of enemy targets, etc. Satellites provide connections between units even under the threat of destruction of traditional means of communication, which allows to provide the military with communication means and information on the location of military forces.

Space law and national security of Ukraine are interrelated aspects that require constant improvement, especially in times of war. Active cooperation of our country with international partners, in particular with the European Space Agency and the United States, allows Ukraine to maintain access to advanced technologies and resources, which helps in the development and implementation of national space programs. The involvement of international partners also provides additional opportunities for expanding capabilities in the defense sector and creating a more reliable security system.

An important component of national security is also the improvement of the current national space legislation, which needs to be amended to meet the requirements of the latest challenges faced by the state in the context of military conflicts. The effective use of space technologies also requires further development of Ukraine's own scientific and technical capabilities and infrastructure, which will allow Ukraine to strengthen its strategic position.

Based on the results of the study, it is concluded that the establishment and development of both the state and commercial sectors of national space activities is in line with Ukraine's strategic interests. At the same time, the state should retain the right to conduct research and development, fulfill tasks in the field of defense and security, and further explore outer space.

Key words: space law, national security of Ukraine, martial law, international law, national space legislation, military conflicts, cybersecurity, regulatory acts.

Вступ. Космічна діяльність є стратегічно важливою для будь-якої держави, і Україна не є виключенням. В умовах військового стану, коли питання національної набувають особливої уваги, космічні технології та інфраструктура стають основними елементами забезпечення обороноздатності нашої держави.

Стан опрацювання проблематики. Питання космічного права України і національної безпеки України в умовах військового стану є актуальними і мають науковий інтерес. Різні аспекти цих питань розглядалися в роботах низки українських вчених, таких як В. Коваленко, І. Коваль, Ю. Гонтар та інші. Вони розглядали важливі правові, технічні та стратегічні питання, що стосуються космічної безпеки України в умовах військового стану. Їх дослідження сприяють розвитку правових механізмів, які дозволяють Україні більш ефективно захистити свою космічну інфраструктуру та забезпечити національну безпеку. Проте, в Україні в сучасних умовах залишається зна-

чна кількість невирішених проблем у питаннях розвитку вітчизняної космічної галузі.

Виклад основного матеріалу. Війна в Україні також стала мотиваційним чинником для багатьох зарубіжних компаній космічної сфери, які прагнуть розширити охоплення ринку національної безпеки своїх країн.

Для нашої держави значення космічної діяльності також зростає з огляду на довготривалі військові дії на території нашої держави. Космос використовується для вирішення таких питань національної безпеки як зв'язок, спостереження за територією, навігації, моніторингу військових об'єктів та багато іншого. В умовах військового стану космічні технології стають частиною загальної стратегії оборони. Важливою складовою такої стратегії є не лише військова, а й цивільна інфраструктура, яка забезпечує роботу космічних супутників. Національна безпека України в умовах війни залежить від здатності захистити свої космічні системи від нападів, у тому числі

й кібернетичних. З розвитком цифрових технологій зростає й загроза кібернападів на космічні системи нашої країни. Україна, як і багато інших країн, стала об'єктом різноманітних кіберзагроз, включаючи спроби впливу на функціонування космічних супутників та інфраструктури.

Необхідно зауважити, що раніше в Україні космічна діяльність розвивалась в умовах повної фінансової, організаційної відповідальності та підтримки держави. При цьому потрібно наголосити, що Україна відігравала ключову роль у космічних програмах колишнього СРСР. Дніпропетровськ (сучасний Дніпро) неофіційно називали «космічною столицею» СРСР. Під час холодної війни і космічної гонки між США та СРСР, Україна стала великим центром космічної діяльності, маючи значний вплив на її розвиток.

Важливими досягненнями за часів незалежної України в космічній сфері стали запуски власних супутників, розвиток космічної техніки та співпраця з іншими країнами в рамках міжнародних космічних проектів. Одним із найбільш значущих проектів стало створення супутникової системи «Лібідь». Необхідно наголосити на ролі нашої держави у питаннях дослідження космосу. Так, багато важливих інженерних та технологічних досягнень, зокрема у сфері розробки ракетно-космічних систем, пов'язано з іменами саме українських науковців та інженерів. Серед них особливе місце займає Сергій Корольов, один із найвідоміших конструкторів у галузі космічних технологій, який народився в Житомирській області. Його внесок у розвиток ракетно-космічної техніки є фундаментальним для багатьох досягнень у космонавтиці, зокрема для запуску перших штучних супутників Землі та польотів людини в космосі. Інженерна спадщина Сергія Корольова й досі залишається невід'ємною частиною космічної науки та техніки, а його ідеї та концепції стали основою для подальших досягнень у космічній галузі. Його діяльність і сьогодні надихає нове покоління інженерів і науковців, які в Україні продовжують розвивати космічні програми та інновації.

Завдяки своїй історії в космічній галузі та наявності висококваліфікованих кадрів Україна має можливість брати участь у міжнародних проектах, зокрема в рамках програми Європейського космічного агентства (ESA), а також співпрацювати з іншими державами для розвитку космічних технологій. Одним із важливих кроків стало підписання Угод про співпрацю з країнами, які мають потужні космічні засоби.

Наразі космічні технології стали невід'ємною частиною сучасних оборонних і стратегічних інструментів. Вони забезпечують ефективний зв'язок, спостереження, навігацію та розвідку, що в умовах війни є критично важливими для забезпечення національної безпеки нашої держави. Крім того, космічні супутники можуть бути використані в Україні для моніторингу території, раннього попередження про загрози та забезпечення безперебійної роботи зв'язку навіть у складних військових умовах.

Україна має достатній потенціал для розвитку космічної інфраструктури, однак для ефективного захисту та забезпечення національної безпеки необхідно подальше удосконалювати національне космічне законодавство, а також активно брати участь у міжнародних переговорах, спрямованих на врегулювання правових і безпекових аспектів космічної діяльності.

Космічна діяльність в Україні здійснюється відповідно до основного рамкового закону, який регулює сферу космічної діяльності – Закону України «Про космічну діяльність» [1], Закону України «Про державну підтримку космічної діяльності» [3], а також Указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, міжнародних договорів та низки інших нормативно-правових актів.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про космічну діяльність» одним із базисів космічної діяльності в Укра-

їні є державна підтримка розвитку та приватних відносин у сфері космічної діяльності та залучення інвестицій в космічну галузь України. Разом з тим, Законом України від 02.10.2019 № 143-IX «Про внесення змін до деяких Законів України щодо державного регулювання космічної діяльності» було передбачено підтримку з боку держави в комерціалізації космічної діяльності та визначено, що суб'єктами космічної діяльності можуть бути підприємства будь-яких організаційно-правових форм власності [2]. Цим Законом створено умови для розвитку вітчизняної космічної галузі, підвищення її інвестиційної привабливості, формування конкурентного середовища для суб'єктів космічної діяльності різних форм власності. Зокрема, Закон передбачав, що суб'єктами космічної діяльності можуть бути підприємства, установи та організації будь-якої форми власності та організаційно-правової форми. Очікувалось, що реалізація цього нормативно-правового документу сприятиме збереженню науково-технологічного потенціалу космічної галузі України та залученню приватного капіталу до новітніх технологічних розробок. Це, в свою чергу, дозволить Україні активізувати співпрацю з іншими країнами, зокрема з Європейським космічним агентством (ESA) і США, та розробляти свої космічні програми, а також підтримувати обмін інформацією і технологіями для підвищення безпеки.

Уподальшому, з метою реалізації вимог Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державного регулювання космічної діяльності» Кабінет Міністрів України зняв заборону на провадження космічної діяльності приватними підприємствами. Відповідне рішення було прийнято на засіданні Уряду 26.02.2020 [4].

Прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державного регулювання космічної діяльності» повинно було забезпечити створення конкурентного середовища для розвитку космічної галузі в Україні поряд із державним сектором підприємств приватної власності, а також привести до залучення інвестицій у космічну галузь України.

Необхідно зауважити, що у провідних космічних державах космічна галузь має досить складну структуру та належить до вищого державного пріоритету. США є одним із лідерів в космічних технологіях і може надати Україні необхідну технічну підтримку в розробці космічних програм. Так, 27 вересня 2023 року було повідомлено, що Космічні сили США, прагнучі покращити свою безпеку проти кіберзагроз, уклали контракт на 17 мільйонів доларів з компанією Xage Security. Це стало наслідком усвідомлення Космічними силами США необхідності забезпечення більшої безпеки даних, що передаються на наземні станції. Журналісти відзначають, що можливо однією з причин такого рішення стала російська атака на угруповання супутників Viasat у лютому 2022 року. Ціллю атаки були не самі супутники, а наземні модеми, які передають дані [5, с.11].

Крім того, міжнародна співпраця дозволяє Україні забезпечувати доступ до передових технологій, що може суттєво зміцнити оборонний потенціал України. Важливим напрямом такої співпраці є доступ до сучасних світових технологій з метою моніторингу ситуації на фронті, що дозволяє в режимі реального часу отримати інформацію про переміщення війська, стан інфраструктури та загрози.

Командувач Космічних сил ЗС США генерал Б. Ченс Зальцман зазначив, що війна в Україні насамперед підкреслює центральну роль космічних засобів для перемоги у війні: «Я думаю, було б справедливо сказати, що те, що ми спостерігаємо, — це критичність космосу в сучасній війні... Космічні сили США вже використовують низку ідей щодо використання супутників на українському театрі. До них відноситься той факт, що ворогові легко вимкнути один супутник, але розгалужені системи, такі

як тисячі інтернет-супутників Starlink компанії SpaceX, набагато стійкіші перед атаками» [6]. Війна підтвердила зростання ролі комерційних супутників — зв'язку, дистанційного зондування Землі тощо.

Супутники компаній Maxar, Planet, Capella та BlackSky також зробили свій позитивний внесок у протистоянні агресії. Вони надавали необхідну розвідувальну інформацію структурам сектору безпеки і оборони України з огляду на те, що деякі американські державні розвідувальні супутники не могли це здійснювати через обмеження секретності. Фактично вперше супутники стали зброєю в інформаційній війні [6].

З урахуванням військової ситуації Україна потребує не лише модернізації національних космічних технологій, але й посилення правового механізму, який забезпечить ефективний захист цих технологій у разі загрози чи нападу. Однією з важливих ініціатив є розвиток національного законодавства, що включає більш чіткі норми щодо захисту космічних об'єктів від фізичних і кіберзагроз, а також норм, що регулюють міжурядову співпрацю з іншими державами у сфері космічної діяльності.

Одним із таких кроків може бути подальше удосконалення законодавства України, зокрема Закону України «Про космічну діяльність», який було прийнято ще в 1996 році [1]. Крім того вважаємо, що Україна також повинна звернути увагу на необхідність розвитку правових інструментів для протидії новим загрозам, таким як

антисупутникові технології, і ініціювати розробку міжнародних норм для забезпечення обмеження використання таких засобів у разі військових конфліктів. Це може стати першим кроком на шляху до формування нового етапу міжнародного космічного права, яке буде відповідати викликам сучасності.

Подальша міжнародна співпраця може стати невід'ємною частиною розвитку космічної безпеки України в умовах військового стану. Взаємодія з такими країнами, як США, Індія, Європейським космічним агентством (ESA), а також іншими державами, які мають розвинуті космічні програми, може допомогти Україні забезпечити необхідний рівень технологічного розвитку та обміну інформацією в космічній галузі.

Висновки. Отже, на даний час актуальним та своєчасним питанням для України є забезпечення стабільного розвитку космічної галузі, яка є важливим стратегічним сектором забезпечення національної безпеки держави та посідає ключове місце в економіці країни. Подальше вдосконалення національного законодавства має відбуватися з урахуванням вимог міжнародного космічного права.

З метою забезпечення національної безпеки України потрібен подальший активний розвиток національної космічної галузі, у тому числі проведення науково-дослідних досліджень та розробка космічних технологій світового рівня за всіма перспективними напрямками космічної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про космічну діяльність: Закон України від 15 листопада 1996 року. № 502/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502/96-Text>.
2. Про внесення змін до деяких Законів України щодо державного регулювання космічної діяльності: Закон України від 02.10.2019 року. URL: <https://www.nkau.gov.ua/>.
3. Про державну підтримку космічної діяльності: Закон України від 16.03.2000 № 1559-III. URL: <https://www.nkau.gov.ua>.
4. Про затвердження Порядку подання декларації про провадження господарської діяльності у сфері космічної діяльності: постанови Кабінету Міністрів України від 26.02.2020 № 198. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-2020-%D0%BF#Text>
5. Огляд подій у сфері кібербезпеки, вересень 2023 року. *Веб-сайт Ради національної безпеки і оборони України*. URL: https://www.mbo.gov.ua/files/2023_YEAR/CYBERCENTER/october/Cyber%20digest_September_2023_UA.pdf?fbclid=IwAR3CPhQfanNx-s6rqpbzbnwDiolw0UJxs9lkbkcGr_8RucPQrjbB9_dHwUvE
6. Про космічні технології оборонного призначення та уроки війни в Україні для армій країн світу. 04.03.2023. *веб-сайт Армія Інфо*. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/03/04/pro-kosmichni-tehnologiyi-oboronnogo-pryznachennya-ta-uroky-vijny-v-ukrayini-dlya-armij-krayin-svitu/>